

Upptecknaren

Nytt från Folklivsarkivet

Nr 7 December 2009

Redaktörer: Charlotte Hagström och Göran Sjögård
Layout: Göran Sjögård
Folklivsarkivet Lund 2009
ISSN 1652-5086

LUNDS UNIVERSITET

Folklivsarkivet, Finngatan 8 223 62 Lund
Telefon 046-222 4373

Innehåll

- 3 Åldrande och hälsa
Åsa Alftberg
- 8 Nils Månsson Mandelgrens målarskrin
Kate Tronner och Anders G. Nord
- 15 På kyrkogården
Lennart Börnfors
- 20 Folklivsarkivets verksamhet 2008-2009
Göran Sjögård och Charlotte Hagström
- 29 Skånes musiksamlingars verksamhet
2008-2009

Patrik Sandgren

Åldrande och hälsa

Åsa Alftberg

I december 2008 skickade Folklivsarkivet ut frågelista nummer 227, "Åldrande och hälsa", utformad av undertecknad tillsammans med arkivarie Charlotte Hagström. Frågelistan kommer att ingå i mitt avhandlingsarbete som handlar just om åldrande och hälsa. För närvarande har ett sextiotals svar inkommit och det har varit intressant och på många sätt tankeväckande läsning.

Frågorna grundar sig i min tankar kring åldrandets betydelse för hur man upplever kropp och hälsa men också hur ohälsa och/eller åldrande påverkar vardagen; olika vanor och rutiner väljs bort, frivilligt eller av nödvändighet, och andra tillkommer. I avhandlingen intervjuas människor som är åttio år och äldre. Frågelistans meddelare har däremot en betydligt större spridning i åldrarna - även om majoriteten är pensionärer - vilket gör att den kan ge andra perspektiv och insikter. Jag kommer här att försöka sammanfatta vad frågelistans besvarare tar upp.

Strävan efter god hälsa

De flesta av frågelistans meddelare säger sig ha god hälsa, även de som har relativt allvarliga sjukdomar och krämpor. Detta tyder på att hälsa inte enbart står för att vara frisk; god hälsa innebär ett välbefinnande på många olika plan. Vardagens vanor och rutiner är viktiga för upplevelsen av hälsa. Ohälsa beskrivs t ex som att inte kunna arbeta och sköta sina dagliga sysslor. Att inte behövas av andra leder också till ohälsa, konstaterar en meddelare. Flera personer tar upp gamla erfarenheter av att dålig arbetsmiljö lett till ohälsa.

God hälsa beskrivs som ett lån, som man genom gener och levnads-sätt kan få behålla länge. Det egna ansvaret för hälsan betonas ofta. God hälsa förknippas med kost, motion och aktivitet. Alla är medvetna om hur detta anses vara viktigt, och många menar att de försöker äta rätt och röra på sig. Det finns dock en och annan protest mot samhällets

”hälsofascister”, som någon uttrycker det. En del män menar att de tack vare hustruns goda kunskap i matlagning äter en näringsriktig kost, vilket bekräftar ett traditionellt könsmönster där kvinnan ansvarar för familjens omsorg.

Det framstår som om god hälsa inte är något som bara finns, utan något man måste sträva efter och förtjäna. Det existerar ju idag en utveckling i samhället som handlar om hur alla förväntas vara aktiva – fysiskt, psykiskt och socialt – för att främja sin hälsa. Även som sjuk förväntas man ta sitt ansvar för att bli frisk så fort som möjligt.

Det hör till åldern

Många konstaterar att de har bra hälsa för sin ålder, särskilt de som är lite äldre. Det innebär att det finns en föreställning om att hälsan försämras ju äldre man blir. Hög ålder förknippas med sjukdom och ohälsa. Ett talesätt som vi alla ofta hör är att något ”hör till åldern”, vilket kan innebära allt från sjukdomar till glömska. Åldern kan också ”ta ut sin rätt”, vilket innebär att vid en viss ålder bör man inte bli förvånad över kroppsliga besvär.

Det är vanligt att man känner sig yngre än vad man är rent kronologiskt. Det är som om det finns ett inre, närmast ålderslöst, jag och det som åldras är kroppen utanpå. En kvinna beskriver detta fenomen så här:

Jag haren så dan här docka, som liknaren rysk gumma och kan plock-assönder och harmindre och mindredockor i utisig. Jag visade den engång förett barn barn, plockade ut alla delarna och förklarade att, ”den är jag, och den är jag, och den och den. Alla är jag genom olika åldrar, men alla finns kvar inom mig.”

Som yngre har man kanske uppfattat en viss ålder som ett definitivt inträde i ålderdomen, men den gränsen verkar skjutas framåt ju äldre man själv blir. Många tar också upphurdes om barn eller unga tyckte att äldre människor framstod som väldigt gamla, medan det idag är annorlunda: ”gamla människor är inte så gamla längre” menar en man.

Även om de flesta verkarkänns yngre än vad antalet år anger, kan vissa situationer eller företeelser innebära att man känner sig gammal – som ny teknik, modern popmusik eller när man skata sig ur baksätet på en två dörrars bil. Utseendet stämmer inte heller alltid överens med hur gammal man känner sig. För somliga, främst kvinnor, beskrivs det ibland som en befrielse att bli äldre och slippa tänka på sitt yttre på samma sätt som när man var yngre. Flertalet män nämner sin hustruisamband med kläder och klädstil, och konstaterar att utan henne hade de inte varit så välklädda som nu. Däremot tänker många, både kvinnor och män, på att klä sig på ett passande sätt i förhållande till sin ålder. Människor får gärna vara unga för sin ålder men man bör undvika att ”försöka spela ungdom”, som en meddelare uttrycker det.

Vardagsliv

Majoriteten av frågelistan meddelare är pensionärer. Några uttrycker en saknad efter yrkeslivet, medan andra ser livet som pensionärsomtid av frihet där man inte behöver ta hänsyn till något eller någon. Att hålla sig aktiv på olika sätt framstår som viktigt, särskilt ur hälsosynpunkt. Det kan handla om att delta i föreningsliv, utföra trädgårdsarbete, gå stavgång eller helt enkelt klara av att genomföra det vardagliga hushållsarbetet utan hjälp.

En av frågelistan rubrik gällande hälsans betydelse för vardagen. Åldrande och/eller ohälsa kan leda till att vanor och rutiner försvåras och detta nämns ofta i frågelistan svar. Det kan handla om delar av hushållsarbetet som får utföras på annat sätt eller besörjas av någon annan, ofta anhörig. Det framgår en tydlig önskan att kunna klara sig själv så långt det är möjligt. Det kan leda till många olika lösningar, både i form av officiella hjälpmedel (rollator, griptångetc) och egna uppfinningar, tex en pall att sitta på när man skalar potatis eller en kudde att lägga under knäna när man behöver komma ner på golvet. För många är det dock ingen skillnad från tidigare. Det mesta klarar man av som förut, med undantaget att det tar lite längre tid. En man i sjuttioårs åldern skriver:

Tillhustrunsförskräckelseklättrar jag fortfarande på stegen och tvättar huset, tar bort mossan från taken, avverkar trädet eller renslår från den gemensamma skogsdungen på andra sidan gatan. Ett hälsotecken, eller rensumhet? En vackert dag ligger jag kanske på backen, blåslagen och sönderbruten, efter fall från stegen.

Som äldre förväntas "åldern ta ut sin rätt", precis som diskuterats ovan. Man är medveten om att kroppens åldersförändringar ökar riskerna att skadas, även om det för tillfället inte upplevs vara några problem med att fortsätta göra det man brukar. För min forskning är det intressant hur hög ålder betraktas som en risk, oavsett hälsotillstånd.

Vårdmöten

Med den något tydliga rubriken "Vårdmöte" i frågelistan menades erfarenheter av vården i olika former. Här framkom både positiva och negativa upplevelser med exempel från sjukvård, tandläkarbesök samt som besökande på äldreboende. Någon gör jämförelser med andra länder och hur man halvt på skämt, halvt på allvar kan beskriva svensk vård med kommentaren:

När du kommer till akuten i Sverige, så är första frågan från sjukvårdspersonalen:

- Har du patientkortet med dig?

Andra berättar om positiva möten där man känt bekräftelse och fått den hjälp man behöver. Att bli tagen på allvar och lyssnad på framstår naturligtvis som viktigt, liksom att vårdpersonalen tar sig tid. Somliga ger exempel på hur de ställt krav på t.ex. provtagning eller ifrågasatt en diagnos som senare visat sig vara felaktig. Detta visar hur patientrollen har förändrats på olika sätt; i vissa situationer finns möjlighet att vara mer informerad och fordrande i jämförelse med ett historiskt perspektiv.

Avslutning

Ovan har jag kort sammanfattat vad frågelistans svar i huvudsak handlar om. Det är givetvis inget ensidigt material utan spretar åt flera håll. Det är dock tydligt att hälsa och åldrande är intimt förknippade. Det är svårt att beskriva sitt åldrande utan att använda hälsans som referensram, liksom hälsa kan beskrivas i åldersmetaforer – "dåliga dagar känner jag mig som hundra år". Det beror på situationen hur gammal man känner sig, men överlag verkar de flesta känna sig yngre än vad man är i siffror.

Mitt arbete med åldrande och hälsa kommer att pågå ytterligare ett par år, men jag tycker mig ha fått en bra grund att stå på genom frågelistans många personliga och öppenhjärtiga berättelser som jag har fått förmånen att ta del av.

Åsa Alftberg är doktorand i etnologi vid Institutionen för Kulturvetenskaper, Lund och Vårdalinstitutet.

Bild från Microsoft Clipart.

Nils Månsson Mandelgrens målaraskrin

Kate Tronner och Anders G. Nord

Nils Månsson Mandelgren (1813-1899) är framför allt i södra Sverige så välkänd, att det inte behövs någon närmare representation av honom. Under sitt långa och intensiva liv arbetade han med att dokumentera, avteckna och insamla alla slags kulturföremål i vårt land. Mandelgren ägnade bl.a. mycket tid åt kyrkliga och profana målningar, och under flera år försörjde han sig som målerikonservator. Han har efterlämnat tiotusentals teckningar, akvareller och anteckningar, som nu förvaras på Folklivsarkivet vid Lunds Universitet. Däremot saknades länge hans måleriutrustning. Det var därför med stor glädje, som författarna vid besök på Kungl. Konsthögskolan (KKH) år 2003 fick reda på, att man därför varade Mandelgrens gamla bleckskrin innehållande ett stort antal pigment. Eftersom författarna arbetar som kemister på Riksantikvarieämbetet, erhöles förmånen att dokumentera och analysera innehållet. Ytterligare tioglasrör med Mandelgrens färger återfanns senare bland alla defärgprover, som förre professorn Gottfrid Kallstenius vid KKHsamlat. Dessutom påträffades Mandelgrens tre akvarellskrin på Nordiska Museet, och även dessa har nu blivit undersökta. En sammanställning av innehållen och analysresultaten presenteras i denna uppsats.

Mandelgrens bleckskrin är en låda med måtten 44x35x13 cm (se figuren nedan). Skrinet innehåller 37 mindre bleckaskar, samt ett fack med diverse lösafärgprover och en oanvänd k. svinblåsa fylld med pigment. De flesta askarna innehåller flera olika pigment, separerade genom att de var för sig är insvepta i gammalt tidningspapper. Samma sorts pigment återfinns i många askar. Ofta saknas uppgift om innehåll eller fabrikant. Skrinet ger intryck av att ha använts mycket flitigt, men innehållet är svåröverskådligt.

Nils Månssons Mandelgrens akvarellskrin avträ förvaras på Nordiska Museet i Stockholm. Den största lådan, som förutom penslar m.m. innehåller ca 50 akvarellfärger, visas nedan till höger.

Nils Månsson Mandelgrens bleckskrin på Kungl. Konsthögskolan i Stockholm. Foto: Prof. Björn Hallström.

Nils Månsson Mandelgrens akvarellskrin av fabrikatet ACKERMANN. Foto: Kerstin Jonsson, Nordiska museet.

Pigmenten har analyserats med Riksantikvarens ämbetets svepelektronmikroskop med utrustning för mikroröntgenanalys, som kan tåla köpas tack vare en generös donation från Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse. Med detta instrument får man reda på vilka grundämnen som finns i provet, och i vilka proportioner de ingår. De organiska bindemedlen och färgämnen har dessutom undersökts med en IR-spektrometer, som ger ett unikt "fingeravtryck" för varje ämne. Båda metoderna är snabba, kräver endast små provmängder, och är oförstörbara, d.v.s. provet finns kvar efter analysen, vilket naturligtvis är önskvärt i museivärlden.

Cirka 70 prover från bleckskrinet analyserades. Även ett sjuttio tal akvarellfärger undersöktes. Bindemedlet i dessa är Gummi Arabicum, medan färgen i huvudsak härrör från oorganiska pigment. I tabellen nedan listas de olika pigment som vi funnit i bleckskrinet. Inom varje färggrupp i tabellen är pigmenten listade i kronologisk ordning, d.v.s. de "äldsta" färgerna kommer först. Pigmenten i akvarellfärgerna överensstämmer tämligen väl med vad som påträffades i Mandelgrens bleckskrin. Här påträffades dessutom det äldre domliga pigmentet blytenngult, samt den gula arseniksulfiden realgar och blå kopparkopparhaltiga pigmentet lazurit.

En sammanfattning av de pigment som vi funnit i Mandelgrens bleckskrin

FÄRG	OORGANISKA PIGMENT
Vit	Krita, lera, finsand, blyvitt, zinkvitt, gips, bariumsulfat
Gul	Gulockra, blyoxiderna massicot och litharge, arseniksulfid (auripigment), kromgult, järn vitriol, deorganiska färgämnen: indiskt gult och quercitrin / se texten /
Orange	Ockra, blymönja, antimonttrisulfid, Neapelgult (blyantimonat)
Röd skär	Järn(III)oxid, cinnober (kviksilversulfid), krapplack, redwood
Violett	Caput mortuum (en järnoxid), krapplack, karmin
Grön	Grönjod, malakit, kopparkarbonat, kopparsenit, kejsargrönt (cupro-acetoarsenit), kromgrönt (blykromat+Berlinerblått), saftgrönt / se texten /

Blå	Ultramarin, smalt, Berlinerblått, kopparvitriol (kopparsulfat)
Brun	Umbr, terra di Siena, bränd ockra, van Dyke-brunt (brunkol)
Svart	Sot (bensvart, elfbenssvart, kimrök); plattnerit (blydioxid)

Några kommentarer till uppgifterna i tabellen kan vara på sin plats. Många pigment som finns i naturen användes redan under forntiden, och flera av dessa finns i Mandelgrens målarskrin: krita, lera, sot, jordfärger såsom ockrafärger, Siena, umbr, järnoxid och grönjod; dessutom det gula mineralet auripigment (arseniksulfid), grön malakit (ett kopparkarbonat) och den dyrbara, röda kviksilversulfiden cinnober. (Merparten av dessa gamla pigment har vi för övrigt påträffat i ytterst små mängder på runstenar). Under antiken framställdes i Romarriket flera syntetiska pigment såsom de gula blyoxiderna massicot och litharge samt blyvitt och blymönja. Det underbart vackra, klarblåa mineralet ultramarin hämtades under antiken från Afganistan, d.v.s. från "andra sidan (Kaspiska havet)" (ultra mare). Det var naturligtvis mycket dyrbart, och användes ytterst sparsamt i Sverige innan syntetisk ultramarin började framställas på 1800-talet. Smalt, ett kobolthaltigt blått glaspulver, användes tidigt i det forntida Egypten och ända fram till 1800-talet.

Under medeltiden tillverkade alkemisterna ytterligare några syntetiska pigment. Till dessa hör bland annat Neapelgult (ett blyantimonat). Den gula antimonttrisulfiden liksom van Dyke-brunt (avbrunkol) introducerades också. Violettmålades ofta med "dödensfärg", caput mortuum (på tyska "Todenkopf"), som är en variant av järnoxid. På 1700-talet introducerades Berlinerblått, med många synonymanamns såsom Parisserblått, Preussiskt blått, Turnbullsblått m.fl. Färgämnet framställdes av flera kemister oberoende av varandra med hjälp av järnsalter och "blodlutsalt" från slakteriavfall. Men det var först under 1800-talet som ett större antal syntetiska pigment, och även organiska färgämnen, började framställas fabriksmässigt. Nu kom till exempel den ovan nämnda syntetiska ultramarinfärgen, liksom järn- och kopparvitriol (sulfater), kromgult (blykromat), och ett antal gröna pigment (se tabellen). Även zinkvitt, gips och bariumsulfat blev vanliga vid denna tid, med andra numera vanliga använda pigmentet titanvitt introducerades först en bit in på

1900-talet. Svart plattnerit är en blydioxid, som bildas vid oxidation av ljusare blypigment. Sådan omvandling till plattnerit ser man ofta i äldre kyrkliga muralmålningar, vilket gör att vissa färger nu är mycket mörkare än de ursprungligen var.

Det är intressant att se, att Mandelgren i sitt måleri har använt ett flertal organiska färgämnen. Hit hör "indiskt gult", ett färgämne som bereddes av urin från korsomutfodrats med mangroveblad. Framställningen förbjöds dock redan i början av 1900-talet. Ett annat "udda" färgämne är quercitrin, som erhålls från växter som "persiska bär", getapel, "black oak" m.fl. I Mandelgrens skrin påträffade vi detta ämne i form av gula, droppliknande korn, ca 4-6 mm långa. Krapplack och karmin i olika kulörer finns också, liksom "redwood" ("Brazil red") och saftgrönt, en växtfärg som framställs ur aloe, lök, fläder m.m. Däremot finns bara ett fåtal organiska bindemedel i skrinet: Gummi Arabicum, shellack och åldrad linolja.

Som framgår av texten, är det många pigment som innehåller giftiga ämnen. Här finns exempelvis kvicksilver (i cinnober), sex blyhaltiga ämnen, flera pigment med arsenik, samt färger med koppar eller krom. Även ett flertal akvarellfärger innehåller giftiga ämnen. Användandet bör ha medfört avsevärd hälsorisker, eftersom akvarellmålare ibland stoppar penseln i munnen för att på så sätt få en bra "spets". Det kan ha bidragit till Mandelgrens vacklande hälsa under hans sista år. Hanteringen av åldrade färgämne bör således ske med försiktighet och god materialkännedom. Mandelgrens färgskrin bör självfallet förvaras i låsta, eftersom de innehåller så många hälsovådliga ämnen. Det vore naturligtvis trevligt, om skrinen under betryggande förhållanden ställdes ut i något museum. På så sätt kan man åskådligt göra Mandelgrens måleri material, som använts så flitigt och betytt så mycket för bevarandet av vårt lands kulturarv.

Arbete med åldrade färgämnen kräver försiktighet och god materialkännedom.
Foto: Anders G. Nord.

Källor och litteratur

K. Tronner: Färgskiktundersökningar i samband med målerikonservering. Konserverings-tekniska Studiervol. T2, 1984, 5-7. Riksantikvarieämbetet, Stockholm.

A. G. Nord, K. Tronner, Å. Nisbeth & L. Göthberg: Färgundersökningar av senmedeltida kalkmåleri - Härkeberga, Täby, Härnevi och Risinge kyrkor. Konserveringstekniska Studiervol. 12 (1996) 1-96. Riksantikvarieämbetet, Stockholm.

K. Tronner, A. G. Nord & H. Gustavson: "...stenarna dessa, röda av runor"-undersökning av färgrester på bemålad sten från vikingatiden. Om Runstenar i Jönköpings län (Ed. J. Agertz & L. Varenius), Jönköping 2002, pp. 197-210.

K. Tronner, A. G. Nord, D. von Arronet, E. Mattsson & A. Brandi: Slutrapport för FoU-projektet "Undersökning av en unik färgprovssamling på Kungl. Konsthögskolan - dokumentation och analys." Rapport/ Riksantikvarieämbetet Nr 2006:1, pp. 1-100.

A. G. Nord, K. Tronner m.fl: Vad hade de på paletten? Undersökning av målerimaterial efter Bruno Liljefors, Georg von Rosen, prins Eugen och August Strindberg. Rapport/ Riksantikvarieämbetet, Stockholm 2008.

På kyrkogården

Lennart Börnfors

Se – blott en kalkmur skiljer från varandra
en by för livet och en by för döden,
och vad den ena dock är lik den andra
med sol och lummighet och mänskoöden!
Ur Anders Österlings Lantlig kyrkogård
(Idyllernas bok 1917)

Hösten 2006 utsändes frågelistan Luf 221 "På kyrkogården". Det visade sig vara ett ämnesområde som intresserade Folklivsarkivets meddelare. Svaren var engagerade och tankefyllda, ofta personligt hållna. De gav intrycket att man var glad över att få dela med sig av sina tankar i ett ämne som man nog inte pratade med andra om. Min avsikt är att här ta upp en av frågorna, den om familjegravar. Därmed menar vi då gravplatser där det på gravstenen endast står mannens namn och ordet familjegrav.

Men låt mig börja med att berätta lite om min egen kyrkogård, kyrkogården i Börninge. Om jag nämner att Sturup var en by i Börninge innan flygplatsen anlades så vet vi var i Skåne vi befinner oss. Kyrkogården tillkom på 1780-talet på initiativ av patronus, greve Beck-Friis på Börningekloster. Innan fanns det i Börninge två församlingar med egen kyrka och kyrkogård, men nu slogs de samman till en enda församling och en ny kyrka med kyrkogård anlades mitt emellan de tidigare. Det sägs att bönderna i trakten protesterade mot att deras gamla kyrkor och kyrkogårdar skulle lämnas att förfalla, men jag vet inte om det finns belägg för detta eller om det är en efterhandskonstruktion: så bordeman haagerat. Det kan nämnas att greven fick nådig tillåtelse att – som en krusning för kungen – kalla den nya församlingen för Gustav, och så hette den till 1931 då namnet åter blev Börninge.

Idag är det en kuperad och lummig kyrkogård, men så var det inte från början. Då omfattade kyrkogården bara en mindre och plan yta söder om kyrkan och det var genom en monogramprydd grind i södra kyrkogårdsmurens som man kom in på kyrkogården. Sedan har kyrkogården

utökats åt både öster och norr och det är därigenom som den fått sitt backiga, lummiga och tilltalande utseende.

När man läser på gravstenarna får man en avspiegling av bygden. Här nämns ofta födelseställe och dödsplats med namn på byn eller gården. De flesta gårdarna var arrenderade under Börringe kloster. Förmännen anges yrkensom lantbrukare, åbo eller arrendator men också jägare, fiskare och skogvaktare, anställda hos greven. Den förbryllande titeln för chefen finns på en gravsten – han hade hand om fårskötseln på godset.

Här har jag vandrat längs gångarna och läst på gravstenarna på de buxbomsinramade gravplatserna. Några är mina släktingar på min fars sida, andra minns jag från sommarferier hos släktingar i Börringe under skoltiden. Men på många gravstenar står det bara av en familjegrav det är. Där min farfar Sven Nilsson vilar står på stenen "Andreas Mattssons och Sven Nilssons familjegrav". Andreas var hans svärfar men det står ingenting om farmor Anna Maria född Mattsson eller hennes mor Hanna Andersdotter. Ingenting heller om barnen Martin, Emil och Hilda Svenssons som också ligger där – Martin Svensson var fotograf och hans många glasplåtar finns på Folklivsarkivet.

Andreas Mattssons och Sven Nilssons familjegrav år 1935 då den senare begravts. Foto: Martin Svensson.

Genomgående i svaren från Folklivsarkivets meddelare är att man reagerar mot att gravstenar med beteckningen familjegrav bara nämner mannens namn. Släktforskare, som jag själv, reagerar mot att inte få veta vilka andra som ligger på gravplatsen. Och många reagerar mot att kvinnan överhuvudtaget inte nämns fastän hon kanske dog först och då var den enda som låg under stenen.

I det gamla bondesamhället levde man inte i familjer utan i gårdshushåll. Mannen hade sitt arbetsområde på åker och äng medan hustrun ansvarade för hushållet med allt vad därtill hörde. Kvinnan hade även som gift kvar sitt patronymikon. Nils Hanssons hustru hette Boel Persdotter och deras barn hette Nilsson eller Nilsson. Inte förrän mot slutet av 1800-talet började man även i bondebefolkningens särskilda familjen och så småningom äventä efter borgarnas namnskick med familjenamn. När Sigfrid föddes 1898 fick han efternamn bildat på faderns förnamn, men när hans egna barn föddes på 1920-talet fick de hans efternamn som också hustrun bar. Det hade blivit ett familjenamn.

Det är först nu familjegravarna börjar förekomma i Börringe. Man, hustru och barn hade äventidigare begravts på samma gravplats, men nu börjar man alltså med den kollektiva beteckningen familjegrav och det är familjefaderns namn som ensamt står på gravstenen. Man underströki olikasammanhang och således även på kyrkogården familjens betydelse. Kanske har man också gjort praktiska överväganden: mans lapp gör att tillägg på gravstenen när familjemedlemmar avlidit.

Men utrycks vinden havänt. Flera av Folklivsarkivets meddelare har berättat att de vid släktingars dödsfall har tillfogat namn och levnadstid på familjegravstenen om det fanns plats där och i annat fall kompletterat med små stenar med dessa uppgifter. Man framhåller också att familjemedlemmarna inte längre hittas i sin livspartner i närheten eller bor kvar hela livet i trakten där de föddes. Förutsättningarna för en familjegrav finns därför oftast inte längre. Men inte nog med det. Därtill kommer att vi allt mer vill framträda som individer och inte minst att vi önskar framhålla jämställdheten mellan män och kvinnor.

Att vi numera inte är bundna vid födelsetrakten utan lever våra liv mer eller mindre långt därifrån har också haft betydelse för en annan nyordning i begravningsskicket: minneslundarna. I Börringe dröjde till 1986 innan en minneslund anlades i den del av kyrkogården där man förut hämtat vatten ur en brunn. Många av Folklivsarkivets meddelare

Kyrkovaktmästaren Oscar Mårtensson tar sig en paus i arbetet. Foto: Martin Svensson.

är positiva till minneslundar. Framför allt menar de att de därmed besparar de efterlevande besvär och kostnader eller dåligt samvet för gravens skötsel. De menar också att det är så vackert vid minneslundan och att de känner att de inte är ensamma i sin sorg. Men andra oroas över anonymiteten och saknaren i riktig gravplats att uppsöka. De framhåller också risken att bli bortglömda i närheten av gravsten på minner kyrkogårdsvandringen om att man funnits. Ellers om någon konstaterade efter att ha deltagit i en guidad kyrkogårdsvandring: Vad skulle han ha berättat ifall dessa intressanta människor begravts i minneslundan?

I stället blir det kanske urnlundan som allt fler väljer där den möjligheten finns. I urnlundan placeras en liten gravsten i gräset men där är inte någon gravplats att underhålla. I princip får man inte sätta blommor vid gravstenen.

Det är nog en utveckling som vi kan räkna med. Men desto viktigare blir det att slå vakt om bevarandet av kulturvärdena i de gamla kyrkogårdarna. Med deras varierade utseende, med stora och små gravstenar i olika utföranden, med yrkestitlar som berättar om bygden, med buxbomsinramning eller järnstaket, med rosor och andra blommor, med singel och grus och mönsterkrattade ytor. Som kyrkogården i Börringe.

Konvolvans lätta blomsterrevor hänga
som tusen klockspel på de dödas gravar,
i allvarsam ligusterhäck de klänga
och snärja vandraren, som namnen stavar.
Ur Anders Österlings Lantlig kyrkogård
(Idyllernas bok 1917)

Avslutningsvis kan jag tillägga att min bror och jag för ett år sedan
lät lägga en gravsten på gravplatsen där vi informerar om dem som ligger
där: Andreas Mattsson och hustrun, svärsonen Sven Nilsson och hustrun
och barnen Martin, Emil och Hilda, alla med namn, yrken och årtal.
Och nedanför står: De levde alla i Nötesjö. Sedan böckerna kommit har
folk frågat efter var Martin ligger och det syntes ju inte men nu syns det.
Det kostade över 20.000 men det var det värt. Vi ville hedra dessa akt-
ningsvärda och vänliga människor på detta sätt.

Handlaren Andreas Mattsson
1823–1889

Hustrun Hanna Andersdotter
1824–1912

Hemmansägaren Sven Nilsson
1859–1935

Hustrun Anna Maria Mattsson
1864–1933

Fotografen Martin Svensson
1887–1951

Trädgårdsmästaren Emil Svensson
1889–1974

Mamsell Hilda Svensson
1892–1977

De levde alla i Nötesjö

Folklivsarkivets verksamhet 2008 – 2009

Göran Sjögård och Charlotte Hagström

Frågelistor och samarbeten

Åren 2008-2009 har Folklivsarkivet sänt ut fem frågelistor till de fasta meddelarna. Luf 225, med titeln Midsommar, var ett samarbete med Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg, DAG. På Folklivsarkivets tema omsinnen presenterades Luf 226 med titeln Känsel (tidigare listor om sinnen har varit Luf 219 Ljud och oljud och Luf 223 Smak och lukt). Luf 227 Åldrande och hälsa sändes ut i anslutning till doktoranden Åsa Alftbergspågående avhandlingsprojekt och Luf 228 Körsång i anslutning till verksamheten vid Skånes musiksamlingar. I skrivandestund har frågelistan Luf 229 om Astrid Lindgren sänt till meddelarna. Denna ingår i ett litteraturvetenskapligt forskningsprojekt som genomförs av Helene Ehriander vid Växjö Universitet. I ett försök att öka antalet fasta meddelare producerade vi en affisch med en uppmaning att ta kontakt med Folklivsarkivet för att besvara våra frågelistor. Affschensändes ut till alla kommunbiblioteki Skåne mentyvärrvar resultatet magert. Några personer anmälde dock sitt intresse.

I samarbete med Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg, som arbetar med att dokumentera årshögtiderna, sände vi ut en kort frågelistan med titeln Valborg och förstamaj. Deras projektharisintur beröringspunkter med SIEFs (The International Society for Ethnology and Folklore) arbetsgrupp The Ritual Year. För planeringen bjöd vi in Annika Nordström och Lina Midholm från DAG. I vårt dokumentationsarbete deltog två praktikanter. Karolina Karlqvist utförde deltagande observation av förstamajfirandet i Malmö. Josefin Östberg dokumenterade Malmö Fika Folksknytkalaspå kvällen på valborgsmässoaftonen och studenternas festande densista april i stadsparken i Lund. Charlotte Hagström dokumenterade Valborgsmässofirandet på grönområdet S:t

Hans Backar i Lund. Firandet arrangeras sedan drygt 30 år av Socialdemokraterna på stadsdelen Norra Fälåden.

Folklivsarkivets har ävndeltagit i ett samarbete med etnologerna Mia Maria Hammarlin och Robert Willims samt videokonstnären Anders Weberg. Det blir en teveproduktion av en serie tematiska kortprogram om svensk folkkultur där texterna, som bygger på material ur Folklivsarkivets samlingar, illustreras med känslomässiga upplevelser. Programmen kommer att sändas under 2010.

Folkminnesmöten och Arkivens dag

Den 22-23 april 2009 var det Folkminnesmöte i Göteborg med representanter för Institutet för språk och folkminnen samt Nordiska museet och Folklivsarkivet. Under mötet diskuterades Unescos konvention om det immateriella kulturarvet som Sverige planerar att ansluta sig till. Institutet för språk och folkminnen hade tillsammans med Statens kulturråd, Riksarkivet, Riksantikvarieämbetet, Nämnden för hemslöjdsfrågor och Stiftelsen Nordiska museet fått regeringens uppdrag att ta fram ett förslag till nationellt genomförande. Uppdraget skulle ske i samråd med övriga berörda aktörer. Redovisningen lämnas till regeringskansliets senast den 1 december 2009.

Under mötet diskuterades även gemensamma samlingsprojekt. I mötet deltog Charlotte Hagström och Patrik Sandgren. 20-21 oktober genomfördes ett uppföljandemöte i Stockholm då utredningens resultat redovisades och det beslutades att det gemensamma samlingsprojektet ska ha temat natur och eventuellt leda till en gemensam publikation. I detta möte deltog även Göran Sjögård.

Folklivsarkivet deltog i Arkivens dag på Arkivcentrum Syd på Gasteleckan i Lund 2008 och 2009. Arrangemanget anordnas varje år den andra lördagen i november. Temat 2008 var Nöjen och kartor, 2009 På Liv och Död. Folklivsarkivet medverkade i delsgenomatt engagera föredrags-hållare, delsgenomatt visa den egna verksamheten via dator och utställning. Ett stort antal personer besöker Arkivens dag i Lund och man blir som medarrangör medveten om det stora intresset för släktforskning.

Digitalisering

Under innevarande år har vi lagt ut dataregistret för Manuskriptarkivet på Internet för åren 1990-2008. Av sekretesskäl kan man inte söka på person utan bara på ämne och ort. Digitaliseringen av Folklivsarkivets bild- och dokumentsamlingar fortsätts som planerat. Stora delar av Manuskriptarkivet med uppteckningar, intervjuer och frågelistsvar är skannade men ännu bara tillgängliga internt på Folklivsarkivet. Det krävs en viss efterkontroll av kvaliteten och de inbundna volymerna är svåra att skanna. Det arbetet görs bara vid beställning av kopior. Av juridisk skäl är det bara möjligt att lägga ut hela uppteckningar och intervjuer på Internet som är minst femtio år gamla och om informanten är avliden. För närvarande har vi inga beslut om sådan publicering. Arbetet med fotografierna i bildarkivet pågår. Cirka 24 000 fotografier är digitaliserade.

Digitaliseringen av Mandelgrenska samlingens textdokument har kommit så långt att av tredje seriens 12 avdelningar har 8 stycken blivit färdiga och utlagda på Internet. Av anteckningsserier till kyrkornas innehåller de dåvarande 12 stiftens 8 stycken färdigställda och utlagda på Internet. Det krävs dock en efterkontroll av de publicerade texterna och en förbättring av webbsidornas design. Den fjärde serien med bilder på kyrkor är publicerad på hemsidan. Numera sänds ett flertal av arkivbeställningarna, både foton och textdokument, digitalt per e-post eller på CD-skiva om det är stora beställningar med många megabit. Nästa planerade projekt är att digitalisera dets. k. Gårdsarkivets som innehåller dokumentation av främst äldre bebyggelse på landsbygden. Samlingen innehåller fotografier, ritningar och beskrivningar.

Registrering, insamling och fältarbeten

Identifieringsarbetet av Martin Svenssons fotosamling pågår och genomförs av Lennart Börnfors. På arkivets hemsida finns oidentifierade foton utlagda och endel ny information om enstaka foton har förmedlats den vägen. Ny bilduppgifter förskottat i ny databas och vi planerar att lägga ut fotografierna i en särskild bild-databas.

En insamling av småländska "folkminnen" genomfördes under åren 1929-1933 genom ett samarbete mellan Kronobergslänshembygdsför-

bund och Hylltén-Cavalliusstiftelsen i Lund och dåvarande Folkminnesarkivet, nuvarande Folklivsarkivet. Insamlingen anordnades som pristävlingar med olika frågelistsor som främst publicerades i Smålandsposten och som besvarades per brev. Resultatet blev ett omfattande material som främst berättar om folktro och folksed. Originalen förvaras på Smålands museum i Växjö. 180 personer svarade och av dessa har 159 stycken berättat om folklivet i Kronobergslän. Resterande 21 upptecknare har berättat om Blekinge, Gotland, Skåne, Västergötland och Norrland.

På initiativ av dåvarande arkivarien Åke Werdenfels kopierades samlingen av Folklivsarkivet år 1974. Registreringen av kopiorna av Hylltén-Cavallius samlingen inleddes under 1970-talets slut och pågick under flera år men blev inte slutförd på grund av att den tjänsteman som arbetade med samlingen gick i pension. Arbetet återupptogs år 2007 och resterande material registrerades och fördes in i arkivets databas. Vi är nu i slutfasen och arbetet kommer att bli färdigt ställt under innevarande år. Databasen blir sökbar på ämne, socken och informantens namn.

Fältarbetet för studenterna i etnologi på andra betygsnivån våren 2008 handlade om "Mångfald, integration och tolerans" i Helsingborg. Hösten 2008 och våren 2009 var fältarbetet lokaliserat till Halmstad och handlade om gatuvåld. Temat var Ett slag på käften - gatuvåldets skepnader och verkningar. Hösten 2009 är sker fältarbetet återigen i Helsingborg och handlar då om tåg- och färjeterminalen Knutpunkten. Det ingår i ett forskningsprojekt inom Institutionen för kulturvetenskap om Knutpunkten som finansieras av Helsingborgs stad.

En storsamling av tidningsartiklar som är hämtade ur dagstidningar och olika intressegrupperstidskrifter och som handlar om genmanipulering av olika sädesslag och andra grödor håller på att överföras till Folklivsarkivets samlingar. Materialet samlats in mycket metodiskt av en privatperson som följt den vetenskapliga utvecklingen av gentekniken och samhällsdebatten som uppstått i samband med detta.

Förutom intervjuer och frågelistsvar växer Folklivsarkivets samlingar genom olika gåvor. En samling av vykort från sekelskiftet 1900 med porträtt av politiker, författare och skådespelare har registrerats. Olika handlingar inom lantbruksverksamhet har överlämnats som gåva och består av almanackor och dagboksanteckningar, räkenskaper, avelsregister för hästar, kontrolluppgifter för mjölkkor, brev och vykort och andra personliga dokument. Tryckt material av särskilt kulturhistoriskt värde förs också

iniFolklivsarkivetssamlingar.ExempelvisMinnenfrånNordiskamuseet. Afbildningarafföremålimuseetjämteåtföljandetext.Undermedverkan afflerekonstnärerochförfattareutgifnaavArturHazelius.Dessutomett tysktverkmedtitelnBilder-Atlas.IkonographischeEncyklopädie der Wissenschaften und Kunst.

Vi har en otillräcklig statistik över våra besök och beställningar men här konstaterar att beställningarna numera ofta gäller stora mängder material urolika delar av samlingarna. Brevkontakter är ovanliga men även antalet telefonkontakter har minskat. Den mest korrespondensen mellan Folklivsarkivet och våra kunders kernumerapere-post. Det är vanligt att beställare försöker undvika att resa till Lund för att besöka oss och hoppas på att hela korrespondensen och kopia beställningen kan skötas per e-post även om en del bor ganska nära Lund.

Personal och praktikanter

Folklivsarkivet har för närvarande tre arkivarier: Charlotte Hagström, Patrik Sandgren och Göran Sjögård. Arkivet har även sex arkivassistenter. Dessa arbetar med digitalisering av bilder och textdokument samt viss registrering i databasen. Dessa personer är Kjell Jönsson, Lennart Liljerum, Staffan Lundgren, Ference Molnar, Brita Nilsson och Tove Stegmann.

Varje termin har Folklivsarkivet 1-2 praktikanter som läser 30 poängskursen i arkivvetenskap vid Institutionen för kulturvetenskaper. Denna praktik ingår som obligatorisk del i undervisningen. Våren 2008 var praktikanterna Karolina Karlqvist och Josefin Östberg, hösten 2008 Elin Wendel och Karina Larsson. Våren 2009 var det Lill Eriksson och Louise Cederlund och under hösten Staffan Löfberg. Praktiken är 25 dagar uppdelad på två perioder. Under första perioden ska de följa arbetet och bekanta sig med arkivets verksamhet och dess uppdrag. Under andra perioden ska praktikanterna presentera en arkivredovisning.

Personer med arkivutbildning från andra svenska universitet och högskolor söker sig också till Folklivsarkivet för att skaffa praktik. Joakim Fogelberg, fil. mag. i arkivvetenskap, arbetade en månad under 2008 med registrering av en enskild samling från ett lantbruk. Under en månad samma år praktiserade Anneli Wulff och registrerade arkivhandlingar

samt fick in blickiskänningsarbetet av fotografier och textdokument liksom digitalisering av musikinspelningar. Studenterna som läser arkivvetenskap inom mastersprogrammet i ABM, som står för Arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskapsamt museologi, har ingen praktik inlagd i schemat. Jenny Svensson som går denna utbildning tog därför själv initiativet till att praktisera på Folklivsarkivet under juni månad 2009.

Göran Sjögårds verksamhet

I de individuella verksamheterna som Folklivsarkivets arkivarier utför kan nämnas att jag har intervjuat pensionerad televerksarbetare och "fluor-tanter". Av Ebbe Kocks stiftelse har jag och Folklivsarkivet tilldelats ekonomisk medel för att utföra en fotodokumentation av privatpersoners hemmiljö. Jag har bland annat hållit föredrag om folktro kring skottdagen och skottåret på Landskrona museum och i tevekanalen "Kanallokal Skåne" samt berättat om mötesplatser och samlingsplatser i anslutning till frågelistan Luf 224. Nu i höstas höll jag ett föredrag om Nils Månsson Mandelgren på biblioteket i Höganäs. År 2008 deltog jag även i en av universitetet i Lund anordnad arbetsledarkurs och en kurs i arkivjuridik. Jag är Folklivsarkivets representant för spetsutbildningen i Historiasom bedrivs av Katedralskolan i Lund.

Tillsammans med representanter från museer och arkiv deltog jag i en presentation av projektet Historisk bildbyrå. Detta startades som ett samarbete mellan IBL bildbyrå och ett antal skånska museer. Tanken är att tillgängliggöra museernas bildsamlingar för den kommersiella marknaden och att Historisk bildbyrå ska bli det naturliga valet för kommersiella kunders sökning av historiska bilder. Kunderna är tidnings- och bokförlag samt reklambyråer och företag.

Den 26-27 november 2008 deltog jag i den nationella ABM konferensen i Lund med temat ABM-förmedling. Arrangörerna var Institutionen för Kulturvetenskap vid Lunds universitet, Kulturen i Lund och Skånes Arkivförbund med stöd av ABM-centrum. Tanken var att idéer, erfarenheter och forskningskunskaper ska mötas för att ge perspektiv på förmedling vid arkiv, bibliotek och museer. Jag deltog i Dialogmöte – Handlingsplan, Öppna landskap – konst och kultur i Skåne på Medborgarhuset i Eslöv

den 22 april 2009 och den 23 april 2009 deltog jag i en remisskonferens Lundangående Kulturutredningen. Den 23 september 2009 deltog jag i ett av Arkivsamfundet anordnade eftermiddagsseminarium på Länsstyrelsen i Göteborg. Temat för dagen var de nya, processororienterade, principerna för arkivredovisning.

En stor del av min arbetstid har använts för att registrera arkivmaterial som legat och väntat länge. Det är ofta handlingar som skänkts av privatpersoner och som är av annan art än det vanliga intervju- och frågelistmaterialet. En stor del av detta material togs emot av tjänstemän som har lämnat Folklivsarkivet. Samma förhållande gäller ett antal mindre fotosamlingar. Den här uppordningen är viktig inför flytten till Arkivcentrum Syd 2011.

Eftersom jag är ansvarig för Folklivsarkivets digitaliseringsprojekt upptas en väsentlig del av min arbetstid av installation och tekniskt underhåll av utrustningen och databasens samt att instruera och handleda personalen. Till vissa delar är det ett tekniskt arbete men det är en stor fördel för arkivet att det ingår i min arkivarietjänst liksom att jag är huvudansvarig för Folklivsarkivets hemsida tillsammans med Patrik Sandgren för Skånes musiksamlingar. Jag är Folklivsarkivets representant i den pågående planeringen för tillbyggnaden av Arkivcentrum Syd.

Charlotte Hagströms verksamhet

Under 2008 och 2009 har jag liksom tidigare kombinerat mitt arbete som arkivarie med forskning och undervisning. De tre verksamheterna är olika men har också många beröringspunkter. Ofta använder jag till exempel material ur Folklivsarkivet i såväl undervisning som i min egen forskning. Bland publikationer som bygger på arkivmaterial kan nämnas "Sounds, Now and Then", som utgår från svar på Luf 219 Ljud och oljud och ingår i Sounds of History, rapportnummer 6 från Ljudmiljöcentrum vid Lunds Universitet. En annan är "Livet i ett brunt kuvert", som handlar om samlande och bevarande och ingår i antologin Förgängligheter under redaktion av Mikael Askander.

Jag har också varit redaktör för två nummer av tidskriften ETN. Det första, Rit (2008), är en del av ett tidigare forskningsprojekt om ritualer tillsammans med Lynn Åkesson och Karin Salomonsson. Projektet resul-

terade i ett stort material, främst i form av foton och intervjuer, som nu ska inordnas i Folklivsarkivetssamlingar. Det andra, Hoj (2009), handlar om cyklar och cykling. Där medverkar även Göran Sjögård och Patrik Sandgren.

I juni 2008 var jag på den 9:e SIEF-kongressen som hölls i Derry, Nordirland. Min presentation handlade om minnessidor över döda barn på Internet och byggde på en text jag tidigare publicerat kring detta. Jag sätter där dessa sidor i förhållande till fotografier av döda spädbarn från sekelskiftet 1900 som finns i Folklivsarkivet och diskuterar hur sorg uttrycks och hanteras i olika tider. Jag har också medverkat vid ett flertal andra konferenser och seminarier i egenskap av arkivarie eller med presentationer som berör arkivet. Folklivsarkivets tidigare projekt kring människor och träd har jag till exempel presenterat dels för Svenska Biblioteksföreningen, dels för Dendrologiska utskottet vid Sveriges Lantbruksuniversitet i Alnarp. Detsamma ledde också till ett insamlingsarbete tillsammans med en forskare från SLU i syfte att samla in berättelser från föräldrar om hur de ser på risker och riskhantering i sina barns vardagsmiljö inom lantbruket.

Med jämna mellanrum kontaktas Folklivsarkivet av journalister som vill ha svar på frågor kring alla möjliga ämnen. Julfrände, uteddass, namngivning av barn, sorg och sörjandesamt långfredagen är några av de ämnen jag uttalat mig om i radio, tv och press. I november 2008 startade jag bloggen Folklivsarkivet frågar där jag skriver om arkivets verksamhet, främst sådant som berör frågelistor. Bloggen finns på <http://arkivetfragar.wordpress.com>

Ny organisation och ny hemsida

Folklivsarkivet ingår sedan årsskiftet 2009 i en organisatorisk institution för Kulturvetenskaper. Denna bildades när Etnologiska institutionen gick samman med ett antal humanistiska institutioner. I den nya institutionen ingår förutom etnologiföljande ämnen: ABM och bokhistoria, Idé och lärdoms historia, Konsthistoria och visuellastudier, Kulturarbete och intermedialitet samt Musikvetenskap.

Folklivsarkivets hemsida har fått en egen kort och tydlig adress: www.lu.se/folklivsarkivet. Hemsidan är producerad med redskapet OOI och

har en design som är gemensam för hela Lunds universitet som också har hand om systemet och webbservern. Folklivsarkivets databaser lagras dock på en egen webbservare och dessa sidor presenteras med en enklare webbdesign. Målsättningen är att publicera ett flertal databaser med textdokument och bilder på hemsidan. Vi har även lagt ut några av Folklivsarkivets folklivsfilmerna. Dessa spelades in i slutet på 1930-talet. Hemsidan markerar vår speciella verksamhet som skiljer sig från en undervisningsinstitution. Vi hoppas att öppna ägasamarbeten med olika kulturbevarande institutioner som till exempel arkiv och museer samt hembygdsrörelsens samtidigt som vi utvecklar kontakten med undervisning och forskning på den nybildade institutionen.

Folklivsarkivets flytt till de nya kontors- och arkivlokalerna på Arkivcentrum Syd på Gastelyckan i Lund är planerad till sommaren 2011. Byggprojektets planering flytternormalt och byggarbeten ska påbörjas på nyåret 2010. En fördel är samlokaliseringen med andra arkiv och att kommande närmare den kulturhistoriskt intresserade allmänheten besöker arkiven. Kontorslokalerna blir ändå målsenliga och arkivsalarna kommer att skyddas arkivalierna med bästa tänkbara teknik. Folklivsarkivet får också tillgång till en forskarsal med terminaler för olika arkivdatabaser varav vissa med betaltjänster.

Ett problem är att Folklivsarkivet inte får med sig institutionsbiblioteket. Den förutvarande etnologiska institutionens bibliotek överför till ett nybildat fakultetsbibliotek för de historisk-filosofiska ämnena. Detta är främst ett bibliotek för grundutbildningsnivå med viss forskarservice. Folklivsarkivet arbetar för att delar av etnologiska institutionens litteratur övertas för att bilda grunden i ett referensbibliotek som vi tar med oss till Arkivcentrum Syd. Det gäller bland annat även specialsamlingar som litteratur om folkmusik och dans för Skånes musiksamling, folksagolitteraturen och en specialsamling av kokböcker. Den dagliga kontakten med Institutionen för Kulturvetenskap får med tanke på det geografiska avståndet planeras som mål med vetenärman i de gemensamma lokalerna.

Skånes musiksamlingars verksamhet 2008-2009

Patrik Sandgren

Arbetet med samlingarna

2008 fullföljdes migreringen av Skånes musiksamlingars titellista till registrerade analoga fältinspelningar av äldre traditionsbärare. Dessa dokumentationer av musicerande och berättande informanter, som samtidigt motsvarar runt 200 timmar och 3000 titlar/spår i den sökbara databasen, tar som digitala filer omkring 120 GB hårddiskplats i anspråk. Stora delar av detta migreringsarbete avklarades redan 2007 men bland annat återstod en del tekniskt svårhanterade inspelningar. Därefter påbörjades bearbetningen av förut registrerat material; ett arbete som fortsatte 2009. Bland stoffet finns en mängd dokumentationer av traditionell folkdans, på analogt rullband och VHS-video, inspelade av amatördansforskaren Börje Wallin. Av detta har hittills 60 timmar video registrerats och migrerats (160 GB). Ytterligare exempel är åtskilliga demokassetter från olika ideella projektinspelningar av regionala folk- och popmusikgrupper, förut insamlade eller donerade i olika sammanhang, samt intervjuer och musikexempel av invandrade spelmän insamlade av Eva Saether. Av dessa har ca 40 timmar hittills registrerats och migrerats (24 GB). Utöver detta märkshandskrivna och tryckta visor med regional anknytning, jämte dylika visböcker och äldre musiktryck främst donerade av Lennart Kjellgren. Vid sidan av arbetet med att registrera och arkivera detta material kommer det efterhand att migreras till digitalt format.

Jobbet med att skanna och kopiera samlingarnas noter, som äldre spelmansböcker, påbörjades också 2009 och merparten av resultatet publiceras fortlöpande på hemsidan i form av pdf-filer. Än så länge har ca 1/6-del av materialet bearbetats (50 av 300 poster). Efter detta kommer vissamlingen, skillingtryck, fotografier etcetera att hanteras på ett liknande sätt.

Delar av de analoga fältinspelningarna som migrerats och nu lagras på hårddisk.

Teknik

Skånesmusiksamlingar har under perioden uppdaterat tekniken i form av ny vinylspelare, nytt kassettdäck samt digital ljudinspelare för fältbruk. Sedan tidigare finns en äldre men duglig Revox rullbandsspelare, en

Notsamlingarna började digitaliseras under 2009.

DAT-minibandspelare och en stereoförstärkare. Skanner, VHS-bandspelare (inklusive Super-VHS) och Laptop för fältbruk delas med huvudavdelningen Folklivsarkivet. Modern digital kamera och dylik videokamera saknas, och hade varit önskvärt att ständigt förfoga över i teknikparken, men kan dock lånas vid behov inom område HT (SOL;

Humlabbet). Migreringen av ljudband och videoband utförs på kontorsdatorn vilken är försedd med norm för ljudkort och videokort. Datorn som har några år på nacken, innefattar förvisso lämplig mjuk- och hårdvara, torde helt och hållet aktualiseras inom en snar framtid.

Dokumentationer

2008 dokumenterades valborgs- och förstamajfirandet i Lundagård, vidare midsommarfirandet på Kulturens Östarp utanför Veberöd samt Sång-spel-och dansstämman i Broby i Norra Skåne. Dokumentationen i Lundagård ingicks som en del av ett samarbetsprojekt mellan Folklivsarkivet och DAG i Göteborg om dessa helgtraditioner. 2009 dokumenterades det numeratraditionella midsommarfirandet i Vallkärra (49-året), vidare folkdansföreningen Forrås i Lund samt den återkommande Nils Andersson-stämman i Hofterup.

Forskningsrelaterat

I september 2008 påbörjades ett projekt under ledning av etnologerna Mia-Maria Hammarlin och Robert Willim samt videokonstnären Anders Weberg, i samarbete med Folklivsarkivet och musiksamlingarna. Insatsen pågick hela 2009 och syftartill att skildra svensk folkkultur med referens till arkivmaterial där berättandet kombineras med audiovisuell upplevelse. Projektet har för avsikt att mynna ut i en film/TV-produktion, vilken kommer att sändas av Utbildningsradion troligen med en början någon gång under 2010.

Jag har haft ett fortsatt samarbete med Föreningen för svensk kulturhistoria och bidragit med flera recensioner av musikvetenskapliga och musiketnologiska alster i föreningens tidskrift RIG. Jag har dessutom blivit publicerad med en omfattande artikel i RIG 2008:1, samt med en lättare sådan i etnologiska ETN (2009:6). Bägge dessa artiklar bär referenser till material som finns i Skånes musiksamlingar.

I september 2008 deltog jag vid ett större symposium i Lund om kör och körsång. Under våren 2009 medverkade jag också i två seminarier i Malmö respektive Lund innanför samma ämne. Engagemanget var en

del i min förberedelse att utarbeta den frågelista (LUF 228) om körsång, vilken skickades ut till Folklivsarkivets informanter i maj 2009.

Folklivsarkivet med musiksamlingarna har under 2009 planerat för ett samarbetsprojekt tillsammans med Institutet för språk- och folkminnen och Nordiska museet. Projektet, som beräknas komma igång under 2010, fokuserar på människors förhållningssätt till naturen. Samarbetet är ett resultat av bland annat två gemensamma konferenser under ämnet och uppropet "Unescos konvention om skydd av det immateriella kulturarvet".

I februari 2008 höll jag ett föredrag på Svenskt visarkiv i Stockholm som handlade om likheter och skillnader mellan dagens mp3-spelare och äldre handskrivna visböcker. Arkivmaterial från musiksamlingarna återgavs i fördraget. Mitt bidrag var ett bland flera som inom ett vetenskapligt symposium som behandlade olika aspekter på den "handskrivna visboken" som fenomen och artefakt. Jag inbjöds att tala efter att ha responderat på ett "Call for Papers"

I skiftet september/oktober 2009 medverkade jag vid årliga Nordiska folkmusikforskmötet som höll på Svenskt visarkiv i Stockholm. Utöver sedvanliga föredrag var årets avslutande diskussionsämne ägnat det eventuella behovet av en "Samnordisk webbportal". Nästa år planeras mötet att hållas på Island.

I november 2008 medverkade jag vid den årliga nationella nätverksträffen i Ronneby för musikarkiv, där jag informerade om arbete med vår nya hemsida och musiksamlingarnas projekt med ringsignaler. I november 2009 hölls motsvarande möte i Växjö och som talare höll jag ett fördrag med särskild inriktning på digitaliseringen av samlingarnas notmaterial och tillgängliggörandet av detta på webben.

Utåtriktad verksamhet

Skåne musiksamlingars verksamhet har syns i media. Under 2008 medverkade jag i Vetenskapsradion P1 samt i TV-kanalen Kanal Lokals dagliga aktualitetsprogram Skåne Direkt. Vid båda tillfällen har det rört sig om ämnen som kan kopplas till samlingarna. I P1 gav jag därför en intervju om den eventuella distinktionen mellan "musikanter" och "musiker" och i Kanal Lokal uppmärksammades samlingarnas projekt med ringsignaler.

Islutet av 2008 fick Folklivsarkivet med musiksamlingar en ny hemsida. Sidan är skapad i Lunds universitets gränssnittmall OOIS och har därmed fått ett grafiskt lyft utöver utvidgningen av innehållet.

Skånesmusiksamlingar har båda åren varit representerade och ställt ut material på årliga och nationella Arkivens dag. I Lund ligger arrangementet brukligt på Arkivcentrum Syd. 2008 var temat "Nöjen" och det senaste gick under beteckningen "På liv och död". Bägge åren har jag suttit med i planeringsgruppen, i vilken jag bland annat haft ansvar för kontakter med pressen och senast även konsulterat föreläsare. På Arkivens dag 2009 bidrog musiksamlingarna till att Christer Lundhs relativt nyligen utgivna visbok "Skånska körens visbok" (2007) fanns på bokbordet. Visboken, som bearbetar material från Skånesmusiksamlingar och inkluderar 2 CD-skivor, kan ses som en efterföljare till den tidigare numera nästan slutsålda "Visor i Skåne" (1983). Även den äldre boken kunde erhållas genom oss.

Pedagogiska uppdrag

Jag har under perioden kontinuerligt haft föredrag/förevisningar om musiksamlingarna för studentgrupper på grundnivå i etnologi och musikvetenskapsamt för grupp vid etnologens folkloristiska specialkurs "Ritualer, förställningar och muntligt berättande". I samband med detta har jag stått till förfogandesom resursperson för studenternas arbeten, på tagligt i delkursen "Rekonstruktion" på etnologins grundnivå. Jag har även fungerat som resursperson för trestudenters samarbete med vars in-c-uppsats ämnen är etnologi, musikvetenskap respektive humanekologi. Under hösten 2009 har jag haft lärartimmar på etnologens internationella kurs Swedish Society and Everyday Life. Inom denna föreläste jag om svensk folkmusik utrymme i densamtida populärmusiken och om teoriersom angriper densvenska folkmusikens försök till revitalisering under olika perioder.

Under perioden har studenter från utbildningarna på ABM kontinuerligt praktiserat på Folklivsarkivet och följaktligen även fått handledning av mig i avseende på musiksamlingarna.

Konsekvens

Det två verksamhetsåren på Skånesmusiksamlingarkans sammanfattas av stabilitet och uppsving. De av personalvakansmissgynnade åren under första halvan av 2000-talet har nu till stor del tagits igen även om en hel del registrerat material återstår att hantera. Denna utveckling har medfört att samlingarnas egendokumentationsverksamhet återkommit steg för steg, antingen som enskilda eller som samarbetsprojekt.

Skånesmusiksamlingar är ett textensivt arkiv som fortfarande befinner sig i en tydlig tillväxtfas. Musiksamlingarnas besökare och användare har en bred profil, de är allt från studenter och universitetsforskare till musiker, amatörforskare och intresserade från allmänheten. Tjänsten som musikarkivarie är ännu inte återinsatt till vidare. Minnuvarande projektanställning/vikariat har dock reviderats och förlängts och vararsannolikt inom ramen till och med hösten 2011.

I och med att fusionen Institutionen för Kulturvetenskaper blev ett faktum vid årsskiftet 2008/2009, vilket öppnat för ett rymligare samarbete över de humanistiska ämnesgränserna, tycks också intresset och potentialen för Skånes musiksamlingar ha ökat.

Denna rapport kan naturligtvis inte beskriva hela verksamheten utan har för avsikt att sammanfatta de viktigaste händelserna kopplade till musiksamlingarna.